

ZENIT KIÁLLÍTÁS BELGRÁDBAN

LJUBOMIR MICIĆ SZÓDAVÍZ-VÉRE

RADOMIR KONSTANTINOVIC

(...) Előbb szentimentális költő, aki halálra ítélt fiatalságáról lamentált, hogy az *Eredendő bűnben* (Zágráb, 1920), amelynek színpadiassága felmérhetetlen és mélységesen átítatja a banalitás, kihirdesse az Isten ellen fellázadt emberiség sorsát, amely az *eredendő bűnben talál* önmagára, majd 1921-ben, szinte forradalminak ható átalakulás révén, az egyedül éltető, az egyedül balkáni emberfeletti és személyiségfeletti erő kutatójának és szószólójának adja iki magát. Ez a patetikus mondatokkal meghirdetett, zavarossággal teli *ugrása*, e sorsdöntő szálto mortáléja azonban nem tár fel semmi egyebet, mint mindenfajta szentimentalizmus visszaütését, az *erős akarát* követelését, amely emberfeletti méreteket öltene. Az első két kötetben nyújtott lírájával, amely jelentéktelen és kérelhetetlenül teljes feledésre ítéltetett, zenitizmusának mint az emberi vitális képességek zenitjére való törekvésnek ennek folytán csak negatív összefüggései lehetnek — ezt egyedül a totális tagadásban mutatja fel. (...)

Folyóiratának hatodik száma után Micić összeütközésbe került addigi munkatársaival, mert arra törekedett, hogy a *Zenitet* egy meghatározott mozgalom közlönyévé tegye, amely mozgalom elsősorban (mint az elkövetkezőkben hamarosan meg is mutatkozott) *ideológiai* volt.* Zenitizmusának alapja, amely addig, általánosságban, az „új” mellett foglalt állást,

* Emiatt addigi munkatársai 1921 decemberében a zágrábi *Kritikában* az alábbi nyilatkozatot tették közzé: „Micić úr, a *Zenit* tulajdonosa írásával kapcsolatban értesítésként közöljük: Mi Micić urat *kiadónak* tekintettük. Munkáikat leközlöttük a *Zenitben*, és kívülálló barátainkat is együttműködésre kértük fel, ám abban a pillanatban, amikor a kiadó megkísérelte, hogy munkáit nemcsak kinyomtassa a *Zenitben* (amit a kiadó felfogható gyöngeségeként elnéztünk), hanem még egy egész mozgalom »kiáltványának« nevezze őket, mi szakítottunk a kiadóval, s erről kívülálló barátainkat is értesítettük. Ezt a nyilatkozatot azért tesszük közzé, hogy egyszer már vége szakadjon nevünk emlegetésének Ljubomir Micić úrral kapcsolatban, akit mint írórt és mint embert is mélységesen megvetünk, s akinek rágalmait nem részesítjük többé abban a megtisztelésben, hogy válaszoljunk rájuk. — Belgrád, 1921. november 6. — Alec Brown — Miloš Crnjanski — Stanislav Krakow — Dušan Matic — Rastko Petrović — Boško Tokin — Stanislav Vinaver”.

amit lelkesedéssel hangoztatott, tulajdonképpen a barbárság gondolata, a zenitizmus alapvető szimbóluma pedig, amelyben *szintetikus*an jut kifejezésre szelleme, a Barbarogénusz, az újabb kori szerb kultúra legfantasztikusabb és legellentmondásosabb jelképes alakja. A barbárság, amelynek Barbarogénusz a megtestesítője, Micić számára anticivilizáció; ő a művészi alkotás energiája, amely a végsőkig összeegyeztethetetlen a civilizációval. (...)

Micić nacionalizmusa nem merül ki csupán Kelet messianisztikus felhívásának szférájában, hogy dúlja fel Európát, és Micić sem az az ember, akire azt lehetne mondani, hogy „naivitásának áldozata”... (konkretizálva a „zenitista kontinens” eszméjét, ám ez nem is valamiféle imaginárius, elvont „balkáni sovinizmus”, hanem a (komitációs barbárság nacionalizmusa, amelynek szelleme a legteljesebben és legtagadhatatlanabban Micić zenitizmusán keresztül nyilvánult meg, különösen *Antieurópá*-jában. Micić e barbarogénuszi lényegiségének konkretizálása tulajdonképpen e nacionalizmus és balkániságának (konkretizálása, amely, mint az avantgarde barbárság szinonimája mutatkozva legelőbb, egyre határozottabban megvalósul, ugyane pokolian könyörtelen logika szerint, mint Micić „komitációs” és „hajduk” bosszúállási eszményének balkánisága; teljes ellentmondásban nemcsak Október jelszavával, amelyekkel Európa-ellenességében és horvátellenességében, holmiféle orosz—szerb szövetséget hirdetett, hanem bármelyik és bármilyen avantgarde barbársággal is.

Ha a szellem szférájában Micić zenitizmusa „tartalmatlan”, keményfejú negáció” maradt is, úgyhogy lehetséges, ám messianisztikus és prófétikus mániájába veszett lírájának valamennyi ígéretes pillanata, valamint az új orosz művészet népszerűsítése terén szerzett kétségtelen érdemei ellenére nehéz hatálytalanítani azt a vele kapcsolatos megállapítást, amely szerint „szerb író, antitalentum és misztifikátor, a *Zenit* szerkesztője, a zenitizmus, az ideális barbarogénusz megalapítója, és így hát: semmi” (Marko Ristić), zenitizmusa mégis mint *ideológiai* mozgalom, áthatva e barbarogénuszság „tartalmával”, amely semmiképp sem konstrukció, hanem, rajta keresztül is, mint az eredendő törzsi barbárság szelleme nyilvánul meg, összetűzése során a tulajdon európai sorsával. A deformációk, amelyekre itt elkerülhetetlenül sor kerül valamennyi nyelven, amelyen e barbarogénuszi szellem megszólal (úgyhogy zenitizmusa a nyelv hatalmas zűrzavara és deformálása), bárkinék és bármelyik avantgardizmusnak a barbarogénuszi szellemmel való összeegyeztethetetlenségéből erednek. A barbarogénusz olyképpen összebékíthetetlen az avantgardizmussal, ahogyan a törzsi nacionalizmus összebékíthetetlen az avantgardizmus teljes negációjával. (...)

Ha kétségtelen, hogy Micić antieurópáját, „balkáni nihilizmusát” megtalálta a Sturm expresszionizmusának egyes mozzanataiban, de legfőképp a dadaizmus anarchizmusában — annak ellenére, hogy kezdettől

Internacionalna . revija

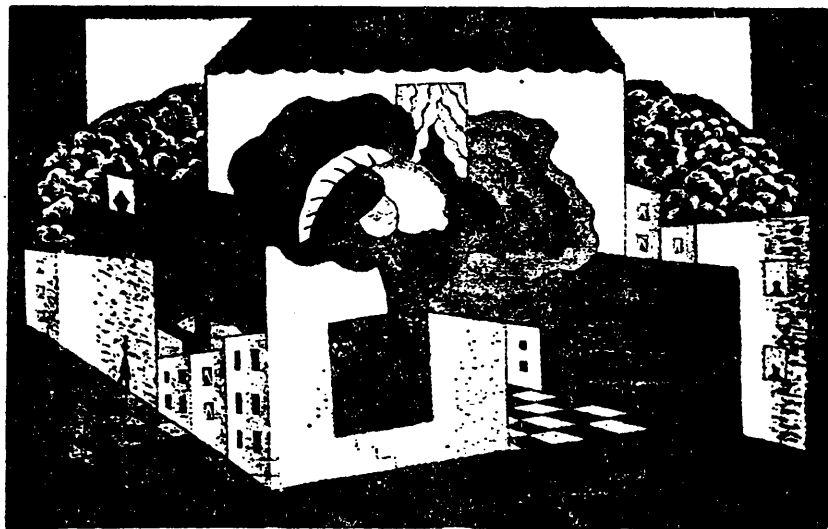
*
ZENIT
 za *
 NOVU *
 UMETNOST *

SHS Zagreb - meseca Julia 1921.	Urednik: Ljubomir Micić	Uredništvo i uprava: Hatzova ulica broj 9 L kat
------------------------------------	-------------------------	--

SADRŽAJ: B. Tschia Sunce i gepar Čovjek-u-voze / C. Goll 20
 Jahnsonert / B. Hantinga Pesticide / Li. Miele D. D. / B. Dlapuan
 L'Espérance / F. Fata Kucian / L. Ka nah Fata / C. Buanep
 Hst. 2023 2306 / Z. Gortan Grus aus Wies / Mih. S. Petrov
 Danilov svuk

6

Makroshop Los na dšpore-nizam ita. Muzic. Einstein i Kisti
 Gubacaa vada M. Pizim M. i maderiki pobret akvavita. Frijetal
 Sion. Umetniki svok Zenit. Kret Sibe. Fabris. L'incosno sur isa
 Siles. Mutilkacaa o Ist. 2nom drabu it d.
 K. S. S. at. Survae La Ville. A. Gortan Petret C. Goll. Mih. S. Petrov
 Autoportre i Fragmenti naših grebova. K. Teje Leto. Medijalni Petret

Léopold Survage - Paris

La Ville

A Zenit 1921/6. számának címlapja

fogva indulatosan visszautasított mindenféle összehasonlítást a zenitizmus és a dadaizmus között —, és ha minden gyanún felül áll az, hogy *alapvető szellemi hozzáállásában*, nem annyira azzal különbözik a dadaizmustól, amit nem akar, mint azzal, amit akar”, mert a tagadáson kívüül „konceptiót és javaslatot” vet fel, az is szintén minden gyanún felül áll, hogy az „amit akar”, összeegyeztethetetlen nem csupán a dadaizmussal, hanem bármelyik avantgardizmussal is. Ott, ahol a dadaizmus, meggyőződése szerint, „minden többletet hiánnyá” változtatott, ő a dada-negációt érvényesítette, és egyáltalán Európa és civilizációjának tagadását, kizárólag mint tulajdon barbár balkánisága affirmálásának eszközt. Nem lehet semmiféle „autonóm és eredeti balkáni ágazata” a dadaizmusnak, és nem is az, mivel nem balkáni antibalkániság, sem szerb antiszerb-ség, aminek, mint balkáni dadaizmusnak, egyedül *lennie kellene*. Ott, ahol a radikális avantgardizmus (és nem csupán a dadaista) a totális tagadás hullámaitól elárasztva *rombol*, ez a Barbarogénusz csak azt rombolja le, ami számára „idegen”. Egyértelműen a dadaistáktól eltanult gusztussal demisztifikálja Dantét és Shakespeare-t, de megkíméli a jávorfa guszlát és a barbár Balkánról szóló mitológiáját. Könnyedén éli bele magát az európai (és az egyetemes) kultúra „demisztifikátorának” szerepébe:

Molière-nek levesszük illatos és zsíros parókáját:
marad a királyi és az udvari bolondságok szállítójának
üres feje.

Dantéről letépjük a katolikus fekete reverendát:
marad a templomi Lucifer meztelensége, aki
önmágának kívánja a Mennyet, mindenki másnak a Poklot

Shakespeare-nek megcsupáljuk olasz kecskeszakállát: csak
lord Bacon pátosza marad meg Hamlet dán királyfi
homoszexusa az elnyűtt „Lenni vagy nem lenni”-vel.

Kantnak agyát kiszedjük és köldökét kivágjuk: marad
a germán filozófia józan esze
tompá körmeink hegyén.

Am e mondatok — verssorok totális vérszegénysége nemcsak Micic abbéli tehetetlenségét tükrözi, hogy képtelen felszabadítani magából az anarchista rombolás bizonyos energiáját, amit a dadaizmus el tudott érni: mind ez a Dante és a Kant iránti nyilvánvaló és legbensőbb közönyének következménye. Ők nem képeznek neki gondot, sem problémát. A velük való összeütközése nem valódi, lelkében zajló összeütközés, hanem lelki és szellemi harca, úgyhogy tagadása itt a legbanálisabb pamfletizmus

síkján ér véget, szemernyi szellem (sőt szellemesség) nélkül, ezekben a renyhe, alig összefércelt mondatokban, olyan tagadás ez, amely nem szellemi tett, ahogy lényegében, összeütközése a civilizációval, sem belső összeütközés. A civilizációval szembeni ellentmondása nem a lélekben fogant ellentmondás, hanem a világgal szembeni ellentmondás, amely nem jut hozzá szellemi igazságához, pontosan úgy, ahogy számára Európa (amikor nem is Dantée és Shakespeare-é) sem ott van, ahol ő, a lélek belső ereje, hanem véget ér ott, ahol elkezdődik az ő efféle komitációs módon barbár szelleme. Akié maradt változtathatatlanul a civilizáció előtt, miként fiktív Balkánja Európa előtt, a hajdukok, a véres árkok, a Šar-hegység és az Avala Balkánja, amely hatalmasan ellenáll a civilizáció valamennyi kihívásának, mint valami *külső* erő kihívásának, a Balkán, amelyet soha, létezésének egyetlen pillanatában sem veszélyeztetett ez a civilizáció, mert nem is ismeri, és mert nem is jelent semmiféle kísértést sem. Ahogy a komitáció számára (Mició víziója szerint) Kant nem jelent kísértést, úgy az ő számára sincs itt kísértés, amikor Kantnak az agyába kell vájni a tompa körmöket, de ezért nincs költséget sem, és mozgalom is alig akad. Nincs ott mozgalom, ahol hiányzik a kísértés. Ő, aki nem szűnt meg elsősorban az expresszionistáktól, de a futuristáktól is és a húszas évek teljes avantgardjától vett leckék alapján a dinamizmusra hivatkozni, a kísértés hiányában megmutatkozott a mozgalom hiánya, s ezért kereste elszántan a lármás futurizmus dinamizmusát, patetikuságra, leggyakrabban az erőszakoltan kihangsúlyozott paradoxonra törekedve. (...)

Ez a bocskoros és a fején sajkacsát viselő avantgardista, borongó komorságában, amely sohasem hagyta el, javíthatatlanul mentesen a humortól, ugyanúgy, ahogy fanatizmusában mentes volt minden távlatról tulajdon gondolati viszonyában, valamiféle futurista-dadaista-expresszionista Marko királyfi minőségben, aki elindult felszántani Európa útjait, a legkomolyabban hitt küldetésében és költészetének hatalmában, és ebben a hitben e bombák robbanása bombasztikuságban, mitomániában és nem költői mítoszban ért véget, hányavetiségben, amely a vásári bohóc rikongatására emlékeztet, ám amelyet nem sikerült csakugyan átítania a bohóckodás ragyogásával és elragadtatottságával. (Hányavetisége a vásári bohóc rikongatására emlékeztet a sátor előtt, a bádogtrombitára, ám azért a bohócra, aki valóban el akarja hitetni velünk, hogy ballkanizálni fogja Európát. A valódi bohócparádé fokára sohasem jutott el. A fanatikus számára megközelíthetetlen a bohócok és a vásárok humoros-tragikus birodalma. Ha a bohóc, aki a sátor előtt csalogat bennünket, hogy lépünk be, és szemünk-szánk álljon el a csodák, a világ legrettenetesebb sárkányai láttán, nem hisz ezekben a csodákban, tudván, hogy kartonból kasírozták őket, és nem is kívánja, hogy higgyünk neki, költői érzékkel követve a játék törvényeit, tudatosan túloz, azzal az óhajjal, hogy hazugságon és misztifikáláson fogjuk, ám azért, hogy ily

módon éppen ő fogjon meg minket a vidám cirkuszi játék hálójában, amelyben a mítosz egybevegyül a mitomániával, a csodák utáni sóvárgás az értelem kételyeivel, a mindennapok realizmusa a misztifikálás varázsvárával. A költészet itt mindig a tudatos misztifikáció költészete, amely látszólag arra törekszik, hogy valóságnak tekintsek, míg szakadatlanul „elárulja” önmagát — és ekként egyidejűleg mozgósítja annak a tudatát, hogy valójában csak misztifikáció, útban a vágyódás és a hitetlenkedés, a varázslat és a nevetés, az elragadtatás és a gúnyolódás vásári költészete felé. Micić nem ismeri a vásári játék mint látszólagos misztifikáció e tapasztalatát, amely pusztulásában leli meg diadalát [miként a bohóc is csak akkor győz, ha elesett]: ő nem tud elesni, ő nem ismeri az önironia nagyságát, a groteskségben megnyilvánuló tragédiát.) Gondolatainak legutolsó homokszemét is komolyan vette. Mint sérthetetlen zseni lábainál élt együtt önmagával. A *komikum*, amely feltartóztatathatatlannal megmutatkozott, mint szellem, amely Európának *barbár tojásrántottát* akar sütni, vagy az a szellem, amely *made in England* c. poémájában Anglia felett lebegve így kiáltott fel: „Íme, még egy ország, amely tart barbár szellememtől, az Avala hegyén telt költői múltamtól”, ez a komikum kiáltott felszabadítása után, sőt még ma is ezt keresi. Amennyiben keserű, barbarogénuszi-pamfletista felületességében akár egyetlen pillanatra szabad összehasonlítani őt a Don Quijote-izmus tragikus komédiájának nagyszerű szellemiségével, e téves szerepben mutatkozó tragi-komikus étellel, amelyben a hősiesség túlhaladott formáinak szelleme egybevegyül az ostobaság szellemével, és a tragédia a komédiával, akkor ez Don Quijote Cervantes nélkül, vagy értetlenség, amely nem ébred többé öntudatra, tudatosulás nélküli téves képzet komikumáról, amelylyel egyedül ki lehetne fejezni sorsszerű tragikusságát, és amellyel Micić Európa-ellenessége is a szerb világ és a szerb szellemi kultúra nagy átalakulásainak pillanatában, korszakok metszéspontjában, feltárhatta volna e tragikus dimenzióját is: mint a történelemben való bele nem nyugvásból született utópizmust, mint a szellem ügyét, amely, haldokolva, s nem nyugodva bele a halálba, paranoiás eszmékre jut messianisztikus elhivatottságát illetően. (...)

BRASNYÓ István fordítása